

Millenniumi évadnyitó bemutató előadás
2000. szeptember 15-én (pénteken) este 7 órakor a Csokonai Színházban
(Gulyás Pál-bérlet)

Erkel Ferenc
HUNYADI LÁSZLÓ

opera három felvonásban

Benczúr Gyula: Hunyadi László búcsúja (1866)

Erkel Ferenc 1810. XI. 7. Gyula, + 1893. VI. 15.
Budapest

"Zeneszerző, zongoraművész, karnagy és pedagógus, a 19. sz. magyar zenéjének vezéralakja, a magyar nemzeti opera megteremtője." Elemi iskoláit Gyulán végezte, zongorára, zeneelméletre nagyapja és apja tanította. 1822-25 Pozsonyban a bencés gimnázium tanulója [...] 1823-ban részt vett Liszt Ferenc pozsonyi hangversenyén és többször hallotta Bihari János zenekarát. 1828-34 Kolozsvárott élt, hangversenyezett [...] Itt ismerkedett meg az akkor érlelődő magyar dalmű első sikeres darabjával, Ruzitska J. Béla futásával. A baráti kör mellett ez adta Erkel Ferencnek a legnagyobb lendületet a magyar opera felé. A verbunkos, a kor vezető magyar zenei áramlata, a népies műdallal együtt ekkor válik a zenei köznyelv alapanyagává. 1834-ben [...] Pesten telepedett le, először zongoraművészként mutatkozott be a közönségnek. Számos pesti bemutató fűződik a nevéhez [...] Karmesteri pályája Kolozsvárott indult el egy műkedvelő zenekar élén, 1835-ben már a pesti Várszínházban működő kassai, kolozsvári és más vidéki színészekből álló operatársulat, a Nemzeti Játékszín karmestere. 1836-37 a Városi (Német) Színház másodkarnagya; itt ismerkedett meg a színházi „üzemmel" és a korszerű repertoárral, aminek nagy hasznát vette, amikor 1838 januárjában átszerződött a néhány hónapja működő Magyar (később Nemzeti) Szín-

házhoz és első karmesterként Heinisch utóda lett. Több évtizedes munkával Erkel rakta le a magyar operajátszás alapjait, keze alatt szólalnak meg magyar kortárs szerzők és saját művei is. Különböző rendű-rangú művészekből, énekes színészekből és csak néhány igazi operaénekesből (Déryné, Scholdelné, Füredi, Stéger, Ellinger, stb.) a németek színházával versenyképes együtttest nevelt. Első operáját, a **Bátori Máriát** 1840. VIII. 8-án mutatták be a Magyar Színházban, amely e naptól kapta a „Nemzeti” jelzõt.[...] *A Hunyadi László (1844) mind az operadramaturgia, mind a magyar hangvétel terén a Bátori Mária folytatása és nagyszerű kiteljesedése. Az opera sikere a zenei értékeken túl a témaválasztásnak is szólt; már a Bátori Mária intrikus udvaroncainak merész zenei ábrázolása is politikai tett volt, de a Hunyadi első fináléjában felcsendülő „Meghalt a cselszövő, elmúlt a rút viszály” már valóságos forradalmi tömegdal. Az opera néhány dallamából összeállított induló négy év múlva a szabadságharc gyújtó, csak a Rákóczi-indulóval összemérhető hatású zenedarabja lett. A Brassainak ajánlott Hattyúdall, a lakodalmi kép palotása szintiszta magyar zene. Utóbbi a verbunkos lassú-friss skémájára épülő szimfonikus zenekari remekelés. A nyitány 1845-ben, az Anne De La Grange-nak írt s róla elnevezett drámai koloratúr szoprán ária 1850-ben, Gara Mária fuvola kadenciás Cabalettája 1847-ben került a partitúrába. Az opera külföldön is több sikeres előadást ért meg (Bécs 1856, Zágráb és Bukarest 1860, Prága 1895 stb.). A nyitányt önálló zenekari műként is gyakran játsszák, külföldön először Liszt Ferenc dirigálta (Bécs 1846).*

1844-ben a Bartay András ig. által meghirdetett himnusz pályázaton Erkel műve nyerte el az első díjat, azóta is ez hazánk hivatalos himnusza. 1844-55 közt Erkel egy sor népszínműhöz komponált zenét, ezek közül a **Két pisztoly**, **A zsidó**, **A rab** és az **Egy szekrény rejtelméi** érdemel külön említést. 1848-ban a forradalom kitörése után Erkel nemzetörnek jelentkezett, de felettesei megkövetelték tőle, hogy a karnagyi emelvényen álljon helyt. Látszólag hallgatásba merült, ezalatt azonban következő művein dolgozott. Az **Erzsébet** (két szélső felvonása Doppler Ferenc és Károly, a középso Erkel zenéje, 1857)

elsősorban magyar operakórusai révén vált híressé. Egyik legjelentősebb műve, a **Bánk Bán (1861)** [...] A partitúra egyik díszje a szokatlan kamarazenei összeállítású visegrádi jelenet zenéje (Melinda énekét viola d'amore, angolkürt, cimbalom, hárfa és vonószekerek kísérik). A **Sarolta (1862)** fiktív történelmi környezetbe helyezett vígopera [...] Merész tett volt [...] 1867-ben, a kiegyezés évében színre vitt **Dózsa György** zenedrámája. [...] soron következő operája, a **Brankovics György (1874)** a Duna-menti népek békéjét hirdeti Bosznia okkupációja idején; és míg az udvar a szerbek, horvátok és bosnyákok ellen uszít, Erkel az első felvonás végén szerb kólóból épít hatalmas finálét. [...]

Már a Hunyadiában is feltűntek emlékeztető motívumok, de a Dózsa és a Brankovics egész dramaturgiája a zenedráma elveire épül. A szaksajtó lelkesen üdvözli Erkel „új irányát”, de a közönség elfordul tőle. Következő operájában, a **Névtelen hősökben** a szabadságharc "daliás idejére" emlékezik.[...] [...] Utolsó operáját, az **István királyt** az Operaház megnyitására rendelték meg az idős mestertől, de az csak 1885. III. 15-én szólalhatott meg először. [...] 1887-ben írt **Ünnepi nyitánya** Gyula kézírásában maradt fenn.[...] Operáinak felújításakor értő szakemberek korszerűsítették a librettókat és bizonyos zenei-dramaturgiai változtatásokat is végrehajtottak. Erkel a 19. sz.-ban alapított valamennyi zenei intézményünkönél vezető, nemegyszer alapító szerepet játszott.[...] 20. sz.-i zenénk felvirágzása, intézményeink hatékony működése elképzelhetetlen Erkel alapozó munkája nélkül.”

Brockhaus Riemann: Zenei lexikon
-részletek-

ÉPILOGUS

„Amint már e munka előszavában is megjegyzém, úgy most is, mikor végéhez jutottam annak, amit Erkel Ferencről elmondani s amivel emléket megörökíteni óhajtottam, ismétlem, nem ambiálom magamnak a történetírói kimerítő teljességet. [...]

Az én céloom nem volt más, mint egyrészt az Erkel Ferenc alakja mint egyik központ körül mind ama mozgalmak s ténykedésnek a csoportosulását nagy vonásokban feltüntetni, melyek általában e század magyar kulturális élete, különösen pedig a magyar zenészeti aspirációk terén felmerültek s másrészt, hogy ép az utóbbival szemben az ő irányító géniuszának a jelentőségét kiemeljem.

Mikor e század folyamán Széchenyi István, az élő anyag szobrászi feladatára vállalkozott, hogy az ázsiai magyart európai nemzetté átgyúrja; mikor Kossuth Lajos lángszóval és ostonnal verte fel a magyart álmából, hogy hivatása öntudatára ébredjen; mikor Vörösmarty Mihály letette az alapot a magyar költészet Pantheonjához; mikor Petőfi Sándor lantján megzendültek a magyar lira világraszóló hangjai; mikor Szigligeti Ede testet adott a magyar népelet és dráma ideáljának; mikor Jókai Mór, a magyar irodalom e fényes csillaga, annak minden sötét terén egymás után kezdte a világitó fáklyákat felgyújtani; mikor Arany János mélységes lelke már formálta magában a magyar éposz halhatatlan alakjait: ugyanakkor Erkel Ferenc is odaállott a sorba, hogy a legnagyobb bűvöletet hajtsa végre, hogy minden építkezési anyag nélkül egyszerre megteremtse a magyar operát.

S megteremtette. A nemzet tapsolt és ujongott, az ellenségek pedig megkövülten nézték megvalósulását annak, amiben nem hittek, amit makacsul tagadtak.

És amíg a magyar erőt meríthetett a nemzeti szellem termékenységének e fényes bizonyosságából: az ellenségeknek, a Tamásoknak be kellett ismerniök, hogy a magyaroknak mindenre van tehetsége, arra is, hogy művészetet teremtsen és azzal az európai műveltség zászlóvivői közé álljon. Erkel Ferenc megelőzte azokat, akik évtizedekkel későbben a képzőművészet terén bizonyították be a magyar géniusz létezését.”

Id. Ábrányi Kornél: Erkel Ferenc

A nagyszabású *nyitány* egyetlen szimfonikus képbe tömöríti az opera mondanivalóját. Lassú bevezetése a teljes művet átszövő Hunyadi-motívummal kezdődik. Ez a motívum – mely a magyar heroizmus legszebb zenei szimbólumára, a Rákóczi-indulóra emlékeztet – Hunyadi László alakját hősi fényben állítja elének. A Hunyadi-motívum Lászlónak és szerelmesének a búcsú-dallamával fonódik eggyé, majd Hunyadi „hattyúdalanak” vége hangzik fel, mintegy előrevetítve a hős sorsát... A nyitány gyors része is a Hunyadi-motívummal kezdődik, melyet menyegzői dallam, a búcsú-téma s a cselszövő-téma követ. Ugyanezek a gondolatok vonulnak el előttünk a drámai közép-rész után; a nyitányt László híveinek – a Hunyadi-opera „békélteleneinek” – gyújtóhatású kórustémája fejezi be.

Az I. felvonás

Nádorfehérvárott játszódik, 1456-ban. A tragikus hirtelenséggel elhunyt törökverő Hunyadi János idősebbik fia, László most a kapitány. A várban összegyűlt hívei ármánytól, ármányos ellenségtől féltik az ifjú Hunyadi: Czillei Ulriktól, a gyenge király erőskezű, gonosz tanácsosától... László vitéz azonban nem tart veszélytől. Úgy hiszi: övé a király kegye, s apja utódának, Czillei kormányzónak jóakarata. De csakhamar rá kell döbennie, hogy élete veszedelemben forog. Katonái elfogják Czillei futárját, aki Brankovics szerb fejedelmhez vitte volna a kormányzó titkos üzenetét. „Ím alámegyünk Nádorfehérvárra – szól Czillei levele – onnét elküldöm kegyelmednek a két Hunyadi fejét...”

Kürtszó harsan: serege élén megérkezik a király, V. László. Az ifjú Hunyadi hódolattal nyújtja át neki a vár kulcsait, de a király továbbra is Hunyadi László gondjaira bízva Nádorfehérvárat. V. László testőreivel és Czilleivel bevonul a várba, a vele érkezett zsoldos sereg előtt azonban felhúzzák a felvonóhidat. Czillei gyilkos tervének, ki sze-

melt végrehajtói a falakon kívül rekednek.

A király, látván, hogy seregét elszakították tőle, megrémül. Attól tart, hogy Hunyadi László törbe csalta. Czillei – aki maga tör a trónra – mindent elkövet, hogy fokozza V. László félelmét, s hogy urát a törökverő hős fiai ellen hangolja. A király végülis elhiszi, hogy életére törnek a Hunyadiak és aláírja halálos ítéletüket.

Lírai sziget a dráma sötét sodrában: Hunyadi László a vár egyik nyugalmas szögletében ábrándozik. Távollévő menyasszonya, Gara Mária szép vonásait idézi maga elé... Egyik híve, Rozgonyi riasztja fel merengéséből. Elárulja Lászlónak, hogy Czillei halálra szánja: neki, Rozgonyinak kell majd vidám lakoma közepette kioltani az ifjú Hunyadi életét. László hívei bosszút kiáltanak. Uruk azonban nyugalomra inti s a szomszéd terembe küldi őket.

Czillei lép a színre. Mintha csak Rozgonyi szavait akarná igazolni: királya nevében ünnepi lakomára hívja Hunyadit. László kemény szavakkal utasítja vissza a meghívást: „Temetésre hívsz Czillei, temetésre, hol ebek fogják morogni a halotti dalt csontjaink felett”. A leleplezett, sarokba szorított Czillei egy módon vághatja ki magát: karddal támad a fegyvertelen Lászlóra. Annak hívei azonban előrohannak a szomszéd teremből és megölik Czilleit.

A kápolnából jövő király a földön fekvő véres tetemben iszonyodva ismer bátyjára és tanácsadójára. Megretten: hátha őrá is ilyen sors vár. Lelkében félelem és bosszúvágy támad, ám ebből mit sem árul el. Színlelt jóindulattal fordul a nemesekhez s önkéntelen hibájukért bocsánatot ígér. Hunyadi híveit elkápráztatja e kegy. Hatalmaserejű ünnepi szózáttal ünneplik a „rút viszály” elmúltát, nemzet és uralkodó egymásra találását.

A második felvonás

színhelye Temesvár. Itt, a Hunyadiak családi fészkeben él a törökverő hős özvegye, László és Mátyás anyja, Szilágyi Erzsébet. Ide várja szerelmét, Lászlót, Gara Mária is. Temesvár komor, gyászos hely: itt minden a nemrégien elhunyt Hunyadi Jánosra emlékeztet. Szilágyi

melt végrehajtói a falakon kívül rekednek.

A király, látván, hogy seregét elszakították tőle, megrémül. Attól tart, hogy Hunyadi László törbe csalta. Czillei – aki maga tör a trónra – mindent elkövet, hogy fokozza V. László félelmét, s hogy urát a törökverő hős fiai ellen hangolja. A király végülis elhiszi, hogy életére törnek a Hunyadiak és aláírja halálos ítéletüket.

Lírai sziget a dráma sötét sodrában: Hunyadi László a vár egyik nyugalmas szögletében ábrándozik. Távol levő menyasszonya, Gara Mária szép vonásait idézi maga elé... Egyik híve, Rozgonyi riasztja fel merengéséből. Elárulja Lászlónak, hogy Czillei halálra szánja neki, Rozgonyinak kell majd vidám lakoma közepette kioltani az ifjú Hunyadi életét. László hívei bosszút kiáltanak. Uruk azonban nyugalomra inti s a szomszéd terembe küldi őket.

Czillei lép a színre. Mintha csak Rozgonyi szavait akarná igazolni: királya nevében ünnepi lakomára hívja Hunyadit. László kemény szavakkal utasítja vissza a meghívást: „Temetésre hívsz Czillei, temetésre, hol ebek fogják morogni a halotti dalt csontjaink felett”. A leleplezett, sarokba szorított Czillei egy módon vághatja ki magát: karddal támad a fegyvertelen Lászlóra. Annak hívei azonban előrohannak a szomszéd teremből és megölik Czilleit.

A kápolnából jövő király a földön fekvő véres tetemben iszonyodva ismer bátyjára és tanácsadójára. Megretten: hátha őrá is ilyen sors vár. Lelkében félelem és bosszúvágy támad, ám ebből mit sem árul el. Színlelt jóindulattal fordul a nemesekhez s önkéntelen hibájukért bocsánatot ígér. Hunyadi híveit elkápráztatja e kegy. Hatalmaserejű ünnepi szózáttal ünneplik a „rút viszály” elmúltát, nemzet és uralkodó egymásra találását.

A második felvonás

színhelye Temesvár. Itt, a Hunyadiak családi fészkeben él a törökverő hős özvegye, László és Mátyás anyja, Szilágyi Erzsébet. Ide várja szerelmét, Lászlót, Gara Mária is. Temesvár komor, gyászos hely: itt minden a nemrégien elhunyt Hunyadi Jánosra emlékeztet. Szilágyi

Erzsébet szívét aggodalom tölti el: férje után vajon nem kell-e most fiát is elveszítenie? Megbocsát-e a király Czillei gyilkosainak? Az anya lelki szemei előtt ijesztő rémképek villannak el: látja a hóhért, amint Lászlóra emeli bárdját... Nagysokára tűnik csak el a félelmetes vízió. Erzsébet szívébe reménység költözik: a fiatal, jóságos király bizonyára megszánja majd a szenvedő anyát és Czillei haláláért nem áll bosszút Hunyadi Lászlón.

Ünnepi fanfár harsan a király jöttét jelenti. Kíséretében Temesvárra érkezett Hunyadi László is. Szilágyi Erzsébet a király elé veti magát s kegyelmet kér fiának. V. László szívét bosszúvágy fűti, de szája irgalmat ígér. A királyi szavakért az anya s a szép ara megindultan mondanak köszönetet. Az uralkodót elbűvöli Gara Mária szépsége. A dráma fordulópontjához érkezett: a király most már nemcsak rokona gyilkosát gyűlöli Hunyadi Lászlóban, hanem vetélytársát is. Fellobbanó vágyát Mária hatalomra törő apja is szítja. Ha Mária királyné lesz: a Gara-nemzetségé lesz egész Magyarország. Hunyadinak tehát vesznie kell...

Erzsébet boldogan öleli magához rég nem látott fiát. Hirtelen Gara toppan be s a két Hunyadi fiút a király színe elé idézi. Az anya feltámadó sötét sejtelmei magávalragadó, remekművi zenei képben; a La Grange Annának komponált, ma is az énekesnő nevét viselő virtuóz áriában öltének testet. Az ária lassú és friss részér a két fiú visszatérése választja el. Mátyás büszkén s örömmel tudatja, hogy a király kegyesen fogadta őket. Az anya aggódó szavait a remény s az öröm hangjai váltják fel.

A vár kertjében végre egyedül lehet a két szerelmes: László és Mária. Gyöngéd szerelmi kettősük finom intermezzo a drámai-virtuóz La Grange-ária s az ünnepélyes-nagyszabású finale közt.

A király és kísérete, a Hunyadi-család és híveinek serege bevonul a vár kápolnájába. Az uralkodó arra kéri Hunyadi özvegyét: fogadja őt fiává. A két Hunyadi-fiút, Lászlót és Mátyást pedig ő fogadja testvéreivé. Az oltár előtt esküvel ígért, hogy soha nem áll bosszút a Hunyadiakon. Áhítat és megkönnyebbülés tölti el a szíveket. Zeng az orgona és zeng a hálaadó ének: ünnepi hangulatban veszünk búcsút a királyi eskü színhelyétől.

A harmadik felvonás

Első jelenete Budán, a király lakosztályában játszódik. Leszáll az éj, de László király szemére nem jön álom. Gara Máriára gondol, őerte sóvárog, őrá vágyik, mióta csak Temesvárott megpillantotta.

Induló-szerű motívum adja hírül Gara Nádor érkezését. Mária apja súlyos váddal illeti Hunyadi Lászlót: összeesküvést sző a király ellen. Az a terve – úgymond – hogy az uralkodót meghívja menyegzőjére, ahol hívei tulajdon bíborpalástjával fojtják meg V. Lászlót. A király elszörnyed a hír hallatára, de ugyanakkor örömet is érez. Hiszen ha Hunyadi gyilkos tervet sző ellene, akkor megszegte a testvéri esküt. S a szerelmi vetélytársnak – mint felségsértőnek – vesznie kell. Nem győződik meg róla, hogy valódi-e a vád, hisz Gara szavának és Lászlót a nádor kezére adja.

A budai várkertben ezenközben pompás vendégsereg gyűlt egybe, hogy Hunyadi László és Gara Mária lakodalmát megünnepelje. Dal és tánc köszönti a jegyeseket. Javában áll a vigalom, amikor – mint derült égből a villámcsapás – fegyveresei élén lecsap a násznépre Gara nádor s a király nevében elfogja és elhurcolja Hunyadi Lászlót. Fájdalmas hangú, szomorú-hősies zenekari muzsika vezeti be a következő képet és érzékelteti az opera hősének sorsát. A hagyomány „Hunyadi-hattyúdala”-nak nevezte el ezt az előjátékot, mely László börtönének sötétjébe viszi képzeletünket. Lászlót kétség és gond gyöttri kietlen tömlöcében. De ártatlansága tudatában bízik a király kegyében. Nyílik a börtönajtó: Mária lép a cellába. Megvesztegette az őrt s azért jött, hogy kiszabadítsa szerelmesét. De László nem szökik. Szökésével – úgymond – bűnösségét bizonyítaná. Mária tudja, hogy szerelmesére, ha nem menekül, biztos halál vár. De hasztalan könnyörög. László hajthatatlan. S már nem is lenne ideje szökésre. Gara nádor felfedezte lánya tervét s katonáival elzárja a menekülés útját. Most már minden reménység elveszett. A szerelmesek megrendítő kettősben vesznek búcsút egymástól – búcsút, mindörökre.

Gyászinduló vezeti be az utolsó képet. A budai Szent György téren már áll a vérpad, ahol Lászlónak hálnia kell. Szilágyi Erzsébet haszta-

lan kér bebocsáttatást a királyhoz, az örök útját állják. Ártatlansága tudatában László emelt fővel megy a vérpadra. A bakó háromszor sújt László fejére, de a hős sértetlen marad. Íme: istenítélet bizonyította, hogy nem terheli bűn. A nép kegyelemért könyörög, de a bakó pallosa, Gara parancsára, negyedszer is lesújt. Szilágyi Erzsébet gyöttrő látomása beteljesült. László feje a porba hull.

*Részlet Bónis Ferenc tanulmányából

**A tanulmányrészletek az Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet dokumentációs anyagából valók.

„Mikor (Hunyadi László) fogvatartásának harmadik napja nyugovóra hajlott és a Nap szekere közeledett a nyugati szegélyhez, Lászlót Buda város polgárainak bírái és esküdtei és nagy fegyveres őrség Buda vára elébe vezették., szembe a Friss-Palota bejáratával, hogy fejét vegyék, és ott le is fejezték. Lefejezésének idejében nem kicsiny csoda történt. Midőn ugyanis Lászlót lefejeznék és már három csapással megsebezve, hátrakötött kézzel a földön feküdt, a maga erejéből felkelt, felállt és elég érthető hangon azt mondta, hogy a reá mért három sebet elviselvén, ezzel, a jog beéri. Az összes körülállót megdöbbenetette ez a váratlan dolog. (Hunyadi) gyorsan elindult; ekkor némely ott állók parancsára, akik nagyon kívánták ezt, mégis lefejezték.

De jaj, milyen fájdalmat, szomorúságot, jaj, minő szorongást hozott veszte azokra, akik ezt szorgalmazták! Lásd, szinte mind a magyarok, nemesek, parasztok fejüket egyaránt alábocsátva, kezüket összekulcsolva, gondolataikba merülvén, mintegy mélyálomban jártak, keltek. Lásd, sokak arcán friss könnynek árja folyt. Elmondhatjuk ugyanis, ha a magyar közrendű nép zendülését számos kikiáltó hirdetései, a szörnyű fenyegetések féken nem tartják, és ha Lászlót alkalmas órában vitték volna Szent György terére, kivégeztetésre, hol egykor a harminckét nemest lefejezték: maga a közrendű sokaság ragadta volna ki az életveszedelemből. Sokan jöttek akkor a városba szőlőmunkára, s annyira szerették őt, hogy nem riadtak volna vissza vérüket

ontani érte, és torló kézzel, ezer sebbel bosszút állni miatta. Ez volt az oka, amiért Lászlót a nappali világgosság utolsó óráján fejezték le és nem is a szokott helyen.

Lefejezése után nyomban fekete lepelbe takarták, Szent Mihály lovára tették és Mária Magdolna egyházába vitték; egész éjjel virrasztó örök állottak mellette. Hajnalhasadtakor minden végtisztesség nélkül eltemették Krisztus Szentsége Testének egyházában. Ott van eltemetve a harminckét nemes is, kiket hajdan Zsigmond király haragos indulatában lefejeztetett.”

Thuróczi János: Magyar Krónika
(Chronica Hungarorum) 1488

- részlet -

EREDETI UJ OPERA

Erkel F. javára.

PECZ UR VENDEG

NEMZETI SZINBÁZ

Pest, Szombaton, Január 27-én, 1844

ERKEL FERENCZ javára.

M. O. S. Z. O. S.

Hunyadi László.

Eredeti nagy opera 4 felv. Irtó Egrossy B. zenéjét a **JUTALMAZANDÓ**. Az új öltözétek Podhráczky F. főruhátárnok felügyelése alatt készülték.

Első szakas CILLEI HALÁLA Személyek:			
V. László, király	--- Hasi	Hunyadi László	--- István
Cillei Ulrikus, korm. bizt.	--- Földi	Hunyadi Mátyás	--- Sándor
		Hungaryi, királyi hadvez.	Egrosy Bot
		Pácz, Károly kincst. Zsoldosok	Földi: Nádorok, 1486
Második szakas KIRÁLYI ESKÜ Személyek:			
V. László, magyar király	--- Hasi	Erzsébet, Hunyadi János özvegye	--- Schobolcs, P. CZ.
Gara, nádor	--- Uvárbélyi M.	László, fiú	--- Esterházy
Mária, leánya	--- Makai Leopoldina	Mária, leánya	--- Huber, Mária
		Károly, főúr	--- Tomcsák, 1486
		Károly, főúr	--- Tomcsák, 1486
Harmadik szakas ÁRMÁNY Személyek:			
V. László magyar király	--- Hasi	Hunyadi László	--- PECZ
Gara, nádor	--- Uvárbélyi M.	Hunyadi Mátyás	--- Esterházy
Mária, leánya	--- Makai Leopoldina	Földi, Károly, Tomcsák: Buda, 1487.	
Negyedik szakas VERPAD Személyek:			
Gara, nádor	--- Uvárbélyi M.	Erzsébet, Hunyadi János özvegye	--- Schobolcs, P. CZ.
Mária, leánya	--- Makai Leopoldina	Hunyadi László, G.	--- Esterházy
		Károly, főúr, Buda, Tomcsák: Buda.	

PECZ ur a po szonyi szinbástól, mint vendég a színházterphen lesz szerencsés föllépni.

ERKEL FERENCZ

A nagy tömegű közönség legyőze oly tiszteltetel ajánlja magát

Kérünk a pályán és színházban való cselekedést, hogy önként legyen megismerés után vegyen 10 arany rendeltetésű műtárgyakkal - azonnali munkákkal elvégezve és készletre legyen készíttetve.

☞ A színház júlia 1-énel. Kezdi-ter Zedlér órkor, vége 9-után.

Eszen opera szövege kintomtatva kapható Károly Gerzely pénzüszedőnél egy p. huszárért

Károly Gerzely k. rezidens. Károly Gerzely k. rezidens.

A darab első plakátja

„Milyen műfajt képviseljen azonban ez az új opera? Az első mű magyar történelmi környezetben játszódott – ezen az úton menjen tovább a zeneszerző? Sokan lebeszélnek erről. Egy népszerű újság, a „Regélő Pesti Divatlap” meg egyenesen szentségtörésnek tartja magyar történelmi alakok szerepeltetését az énekes-színpadon. „Kálmán királyt – írja az egykori kritikus – annyira senki nem gyalázná meg, mint a magyar opera. Ha ezt a jó fejedelem előre tudná, mindjárt születése után elemésztette volna nyelvét, hogy inkább néma legyen, mint valaha a magyar színpadon énekeljék... Istenemre! Ha valaha még Nagy Lajost vagy éppen Hunyadyt engednénk a magyar operában kornyikálni, megérdemelné a színház, hogy azonnal összeroskadjon.”

Erkel nyilván elolvasta a Regélő Pesti Divatlap bírálójának vélekedését. Méltó választ adott rá, négyfelvonásos opera képében. Ez az új mű a „Hunyadi László” volt.

Miként esett Erkel választása Hunyadi László tragikus történetére? Tudjuk: a véletlen segítette a szöveggönyvhöz. De túl a véletlenen, a téma szinte önként kínálkozott, aktuális történelmi hasonlatként szinte „ott volt a levegőben”, a reformkori Magyarország levegőjében. A nemzet hősi múltjának, nagy alakjainak felidézése, az esküszegő, gyenge királynak és az udvari cselszövőknek leleplezése: olyan téma volt ez, melyre a Habsburg-uralom alatt élő magyar közönség tüstént érzékenyen reagált. Az irodalomban Tóth Lőrincet, Vörösmartyt és Petőfit, a képzőművészetben Madarász Viktort, Benczurt és Székely Bertalant ihlette alkotásra Hunyadi László tragédiája.

Valamennyi közül Tóth Lőrinc drámája a legkorábbi: 1839-ből való, 1841-ben elnyerte a Tudományos Akadémia dráma-pályázatának első díját, száz aranyat. 1842 januárjában pedig bemutatásra került a Nemzeti Színházban, melynek első karmestere Erkel volt, házi-szerzője és színész-mindenese pedig Egressy Béni. Egressy felfigyelt Tóth darabjára és hamarosan operaszöveggönyvet írt belőle – Bartay András számára. Hogy jutott hát a librettó Erkelhez? Idézzük a kortársat, Erkel életrajzíróját, Ábrányi Kornélt. Neki még maga Erkel mondta el a történetet. Így:

„Egyszer a Kígyó utcán haladtam, mikor véletlenül Egressy Bénivel

találkoztam. Papírtekerceszt tartott a kezében s kérdésekre, hogy hol járt, hová megy? - azt felelte: Bartay András igazgatót kerestem, de nem találtam hon. Régen kér, írjak neki valami magyar tárgyú operaszöveget. Kivettem a kezéből. Hunyadi László szövege volt. Amint futólag bepillantottam, mintha erős dőfést éreztem volna a szívemben, éreztem, hogy ez az, amit olyan régen és izgatottan keresek. Elvettem tőle s minden tiltakozása dacára zsebre vágtam e szavakkal: „majd írok én erre zenét jobbat, mint Bartay írna, te pedig írd neki valami mást”. Egressy Béni belenyugodott; nem telt bele néhány hónap s kész voltam az egész opera jeleneteinek vezérfonalával.”

A „vezérfonal” találó kifejezés. Nemcsak azt jelenti, hogy Erkel „nagy vonásokban” csakhamar elkészült művével, hanem azt is, hogy vannak a műnek bizonyos állandó motívumai, melyek azonos szereplő vagy szituáció esetén újra és újra megszólalnak s így a drámai cselekménynek valóban „vezérfonalát” alkotják. Ilyen a „kurucos” Hunyadi-motívum, a gonosz indulatoktól feszülő Gara induló-szerű motívuma vagy a szerelem poétikus témája...”

*Részlet Bónis Ferenc tanulmányából

„-Négy részre osztottam zenés szomorújátékomat. Négy rész: négy nehéz fejezet hazánk történetéből. Először a ragadozó fenevadakat szólítottam színpadra. László királyt meg Czillei Ulrikot, akik vagyónától, életétől akarják megfosztani a hős Hunyadi sarjadékát. Ezt a részt a bajkeverő Czillei halálával rekesztettem be. Látszólag az ármányos király is ujjong: meghalt a cselszövő... Valójában most gyűjti mérgét, hogy ha egyszer alkalom kínálkozik, alaposan belemarjon Erzsébetbe, Hunyadi özvegyébe, Lászlóba, aki az egész nép szeme fénye, Mátyásba, aki gyermek még ugyan, de sárkánypalánta ő is, bármikor félelmissé növekedhet. A második részben – a király hazug esküjét mondom el. Megesküszik a koronás fő, hogy szívében nincs semmi bosszú Czillei dicstelen haláláért. Itt Havi úrra, V. László magyar király alakítójára igen nagy gond hárul. Mert te kegyelmednek Havi úr, méltóságteljesnek kell lenned, lévén, hogy a palást, a jogar s

a korona a magyar királyok ősi díszei, amelyek ideig-óráig még ezt a ripőköt is megnemesítik. De azért valami arkangyalt se faragjunk belőle. Érezze, tudja a néző, hogy a hermelinpalást gatzfickót takar. Gara – mert őrá vetem a fő súlyt e zenés drámában – olyan legyen, mint valami tarajos, sötét felhő, mely ahogy átvonul a színpadon, még a Napot is elhomályosítja. Hát Mária? Gara leánya? Legyen ő az ártatlanság alakja, a tisztaságé, akit szennyes gondolat nem ér el. Schodelnének nem adok tanácsot... - Erkel Ferenc hangja akaratlannul ellágyul: - Ő már a próbák során olyan Szilágyi Erzsébetet formázott, aki szebb, különb és igazabb zeneszerzői képzeletemnél.

A harmadik rész – én így nevezem: Ármány: - Udvarhelyi Miklós úr és pozsonyi vendégünk, Pecz művész úr jelenete. Amit az imént Schodelné tekintetes asszonynak mondtam, hadd ismételem meg szeretettel pozsonyi vendégünk munkája kapcsán. Boldog vagyok, hogy Hunyadi Lászlónk szólamát ily jelesen hangoztatják. Ugyanannyira, hogy Pecz úr munkája magával ragadja a mi kedves Molnár Leopoldinánkat is, Gara Mária alakítóját. Szép, jeles munka ez, bízom benne, hogy a néző-hallgatóság is megbecsüli s jutalmazza munkájuk érdemét. Munkám negyedik szakasza a vérpad tövében játszódik. Ha csak énekelünk, még ha remekül is: keveset tettünk. Ha játszunk is a zeneszóhoz, meghozzá remekül, nem elegendő ez sem. Aki színpadra lép, hordozván Hunyadi László, Mátyás, Szilágyi Erzsébet, Gara Mária sorsát, az éljen is e hősökkel együtt. A színész, az énekes, akinek ilyen munka adatott feledje hétköznapiját s éljen azokban a régi esztendőkből: 1456-1457 fordulóján, mikor bakó végzett Hunyadival, a nemzet reménységével...”

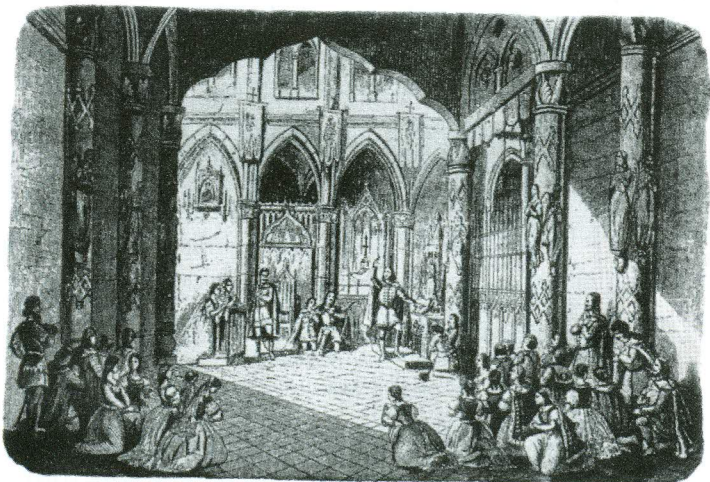
*Részlet Gál György Sándor *Hazám, hazám* című regényes életrajzából.

(A szerző így képzelte el Erkel szavait, melyeket a szereplőkhöz intézett a főpróbán.)

„1844. január 27. a magyar operatörténet aranybetűs ünnepe. E napon mutatta be a Nemzeti Színház Erkel Ferenc *Hunyadi László*-ját, ezt a rendkívül sikeres, máig élő és ható remekművet. Szövegét Tóth Lőrinc *Két László* című drámája alapján Egressy Béni írta. A drá-

mát 1841-ben száz arannyal jutalmazta a Tudományos Akadémia, 1842-ben bemutatta a Nemzeti Színház és 1846-ban – már *Hunyadi László* címen – nyomtatásban is megjelent Schedel (Toldy) Ferenc „Eredeti játék szín” című sorozatában. A dráma és a librettó egybevetését már elvégezte Ujfalussy József: „Tóth Lőrinc drámája – írja -, jobban be van ágyazva korának eszmeiségébe. Egressy szöveggönyve segít Erkel zenedrámájának, hogy kinőjön kora szűkebb korlátai közül. Tóth drámájának hősei okoskodnak, és a darab részletesen fejtegeti írójának politikai programját. Egressy librettója meztelenül, gorombán, de nagyvonalú hatásossággal mutatja be már nem az *idegen* király, hanem a *király* esküszegését a nemzeti ügyet megtestesítő daliás ifjú hőssel szemben [...] Az igaz Hunyadi László, a nemzet hőse és a hitszegő király, a nemzet zsarnoka kerül itt egymással szembe. A szöveggönyv részleteinek hiányosságaiért kárpótol Erkel zenéje, amely drámai és magyar.”

Németh Amadé: A magyar opera története
–részletek–

A király esküje

Egykorú jelenetkép az előadásból

La Grange Anna

„A *Hunyadi* zenéje jelentős lépés a zenedráma felé. Ezt igazolják a cselekményt tovagördítő, szerencsés kézzel megformált recitativók, a verbunkos és a műdal elemei mellett a kettő szintéziséből született, a korszak ízlésével lépést tartó csárdásjelenetek, a drámai hang tudatos elmélyítése az opera kezdetétől a tragikussá magasztosuló verpad-képig. Jelentős lépés a visszatérő főmotívumok következetes alkalmazása és a finálék fejlett építkezés-technikája. Különösen figyelemre méltó az opera öt szimfonikus részlete: a nyitány, a többször visszatérő bevonulási induló, a csárdás, a hattyúdál és a nemzet sok nagyját később utolsó útjára kísérelő gyászinduló. A nyitányt és a hattyúdalt sok bíráló nem értette meg, de ma már mindkettő elfoglalta méltó helyét a magyar zenetörténetben, a korai magyar szimfonikus zene remekműveinek sorában. A *Hunyadi László* népszerűségére jellemző, hogy az a Nemzeti Színház előadásában az Operaház megnyitására 238-szor került színre. Az Operaházban és az Erkel Színházban 1976. VI. 30-ig pedig 525-ször, összesen tehát 763-szor. 1844 Erkel életében a legsikeresebb esztendő, a *Hunyadi* pedig összes operái közül a legkedvesebb szellemi gyermeke.

Németh Amadé: Erkel
-részlet-

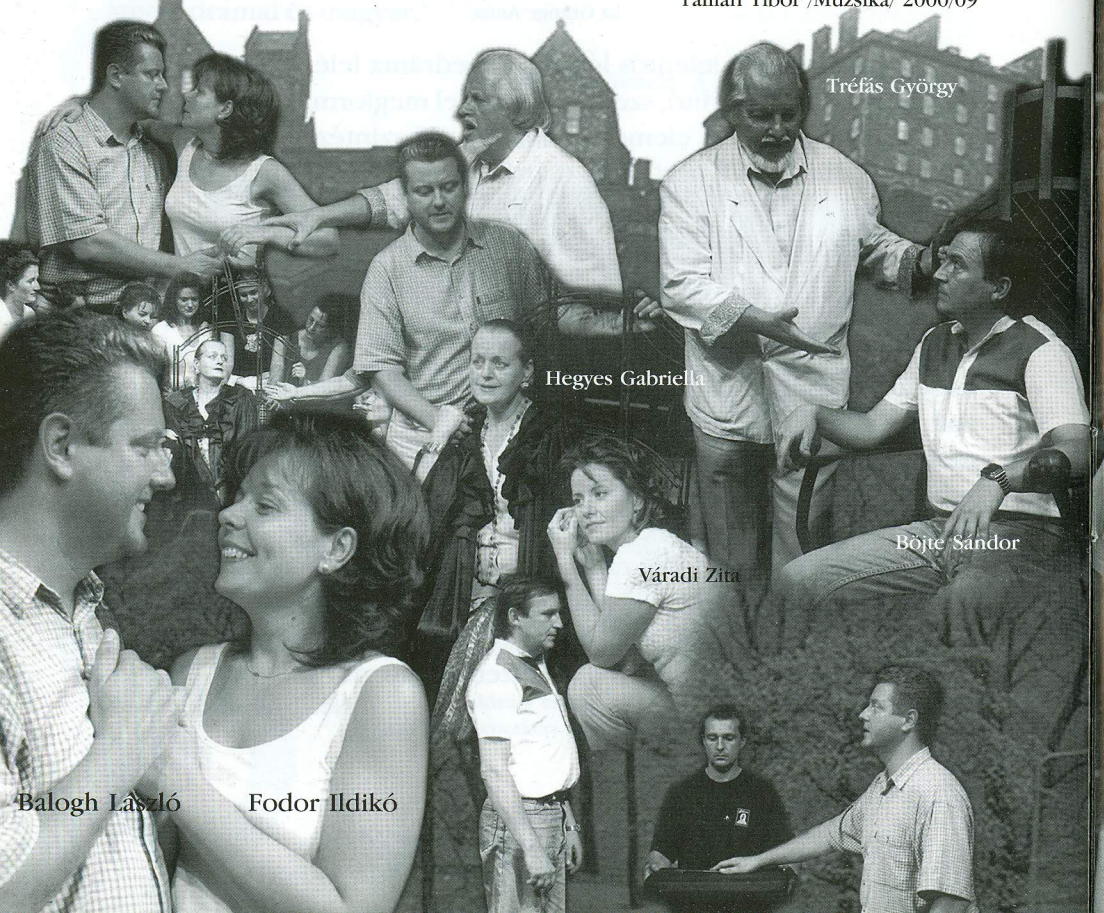

Hegyes Gabriella Tréfás György

Az 1985/86-os évadban felújításként játszotta színházunk Kertész Gyula Erkel-díjas, Érdemes művész rendezésében Erkel Ferenc Hunyadi László című operáját.

“A romantikus opera transzcendens bensőségét nagy részben a dalnak köszönhetjük, abból születtek érzelmileg közvetlen, telített helyzetek és lelki ismerősként élénk lépő személyiségek. Ha valaki úgy ír a Hunyadi Lászlóról és a Bánk Bánról, hogy nem csak hírből ismeri, fenntartás nélkül el kell ismernie: Erkel a szó szoros értelmében páratlan sikerrel adaptálta a daloperához a magyar stílust, amely - Kálmán király strigáival ellentétben - volt, ennek köszönhető, hogy színpadán a közhelyes, de igaz kifejezéssel szólva élő és magyar operaalakok mozognak. Nem esik nehezünkre az sem, hogy jelzőkkel írjuk körül a dalok s ezáltal a jellemek karakterét: van a könnyes örömmek, a mosolyba játszó bánatok, a vágyakozásnak és visszavágyásnak egy sajátos tónusa a nagy Erkel-oprákban, e hang minden alkalommal megajándékoz a hazatérés élményével az érzelmi otthonba, amely talán soha nem létezett.”

Tallián Tibor /Muzsika/ 2000/09

Tréfás György

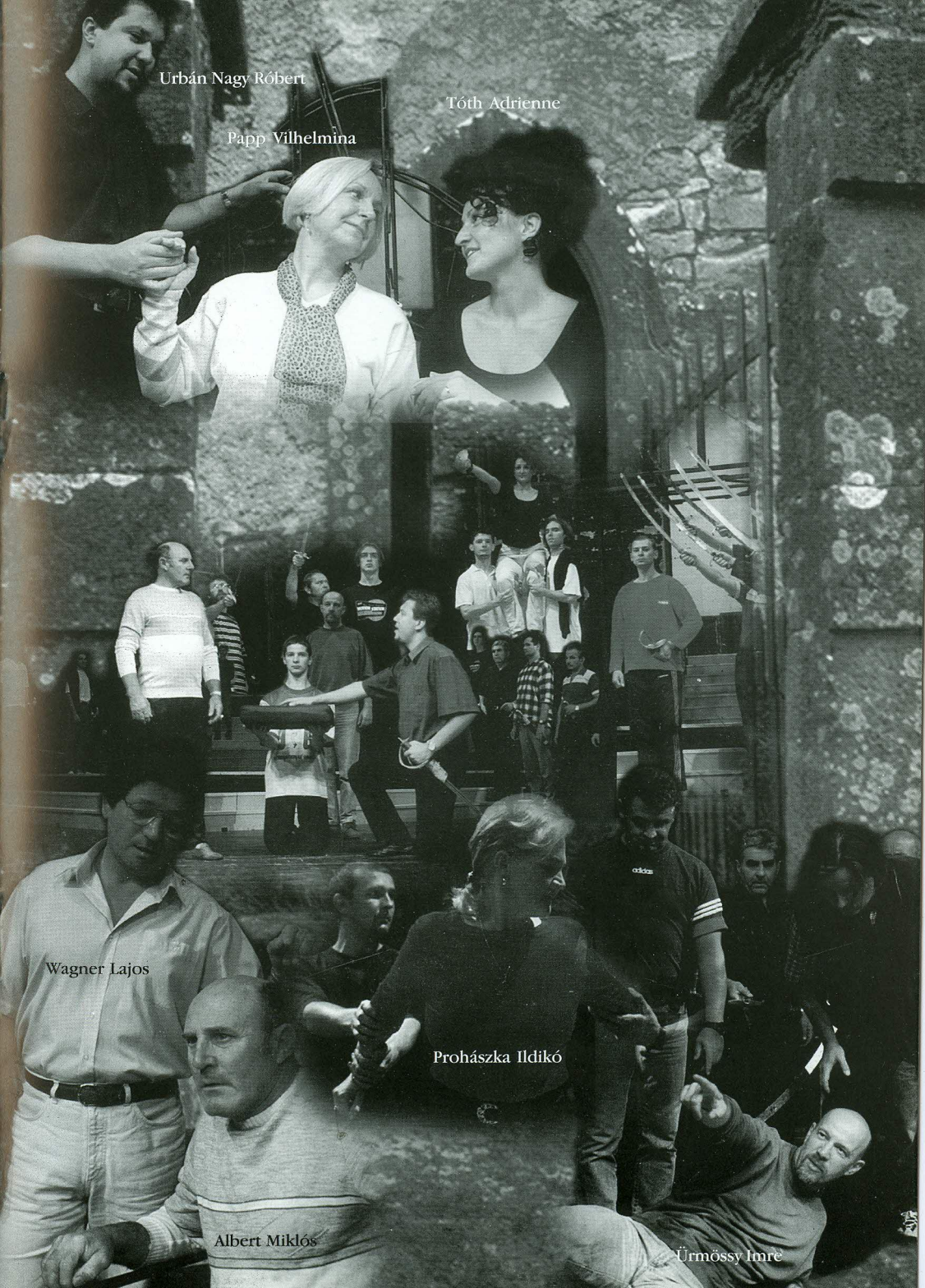
Hegyes Gabriella

Böjte Sándor

Váradi Zita

Balogh László

Fodor Ildikó

Urbán Nagy Róbert

Tóth Adrienne

Papp Vilhelmina

Wagner Lajos

Prohászka Ildikó

Albert Miklós

Ürmössy Imre

Millenniumi évadnyitó bemutató előadás
2000. szeptember 15-én (pénteken) este 7 órakor a Csokonai Színházban
(Gulyás Pál-bérlet)

Erkel Ferenc
HUNYADI LÁSZLÓ

opera három felvonásban

Szövegét írta: Egressy Béni

Átdolgozta: Nádasdy Kálmán, Komor Vilmos, Radnay Miklós

Vezényel: **Bartal László, Somos Csaba**

V. LÁSZLÓ, magyar király.....	Böjte Sándor Albert Miklós
CILLEI ULRİK.....	Egri Sándor Ürmössy Imre
SZILÁGYI ERZSÉBET.....	Hegyes Gabriella Liszt-díjas Papp Vilhelmina
HUNYADI LÁSZLÓ.....	Balogh László Urbán Nagy Róbert
HUNYADI MÁTYÁS.....	Váradi Zita Tóth Adrienne
GARA nádor.....	Tréfás György Érdemes és Kiváló művész Wagner Lajos
GARA MÁRIA.....	Fodor Ildikó Prohászka Ildikó
SZILÁGYI MIHÁLY.....	Eekete Péter
HADNAGY, NEMES.....	Vince János
ROZGONYI.....	Vadász Dániel

Közreműködik a Debreceni Filharmonikus Zenekar,
a Csokonai Színház énekkara és balettegyüttese

Díszlet: **Khell Csörsz**

Karigazgató: **Kéringer László**

Játékmester: **Iványi Csilla, Czeizel Gábor**

Zenei betanítás: **Szöke Tünde, Somos Csaba, Kunsági István**

Világítás: **Dombrády Csaba**

Jelmez: **Libor Katalin**

Koreográfus: **Poroszlay Éva**

Sűgő: **Sz. Gile Éva**

Ügyelő: **Tenki Ferenc, Aczél Tamás**

Rendező:

Lengyel György

Érdemes és Kiváló művész

Az előadást támogatta:

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

A borító Benczúr Gyula: Hunyadi László búcsúja (1866)
című festménye felhasználásával készült.

Felolvasó: LÉNGYEL GYÖRGY

Szerkesztette: TÖREKI ATTILA

Fotó: MÁTHÉ ANDRÁS

Tervezés: FAZEKAS LAJOS Látványos Grafikai Műhely

Nyomdai kivitelezés: Nyomdaipari Szolgáltató KKT., Debrecen

Adóigazgatási szám: 15460943209

Ár: 95 Ft (20%ÁFA-t tartalmaz)